

Müslümanın Edinmesi Gereken Ahlaki Erdemler

Moral Virtues That a Muslim Should Obtain

Yüksek Lisans Öğrencisi Onur USTA¹

¹İlahiyat Fakültesi/ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
• ustalardanonur@gmail.com • ORCID > 0000-0002-6867-439X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi / Received: 20 Nisan / April 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 18 Mayıs / May 2022

Yıl / Year: 2022 | **Sayı – Issue:** 52 | **Sayfa / Pages:** 383-386

Atf/Cite as: Usta, O. " Müslümanın Edinmesi Gereken Ahlaki Erdemler " *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52, Haziran 2022: 383-386.

MÜSLÜMANIN EDİNMESİ GEREKEN AHLAKİ ERDEMLER
PROF. DR. CAFER SADIK YARAN (ANKARA: DİB YAYINLARI, 2018)

MORAL VIRTUES THAT A MUSLIM SHOULD OBTAIN

Erdem, ahlaken değerli görülen ve sahibini üstün kılan huy ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Kişinin diğerleri üzerinde üstünlüğünü ve imtiyazlı oluşunu simgeleyen bir meziyet ve insanı mutluluğa götüren şey olarak da tarif edilmektedir. İslam ahlak literatürü incelendiğinde erdem kavramının fazilet kelimesiyle aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla erdem, “eksikliğin zıddı, fazlalık, üstün olmak, ihsan” gibi manalara da gelmektedir.

İslam dinine inanan ve bu inancın öngördüğü şekilde yaşamaya çalışan her Müslümanın İslam’ın teşvik ettiği erdemlere uygun olarak huy, davranış ve karakter edinmesi beklenmektedir. Bu erdemleri benimseyip içselleştirmesi, onun, niçin “yaratılmışların en şerefli” unvanını aldığını da açığa çıkarmaktadır. Bu bağlamda Müslümanın edinmesi gereken ahlaki erdemler, onu, hem Allah’ın inananlara yakıştırdığı üstünlüğe ulaştırabilecek hem de mutlu bir hayat sürmesini sağlayabilecektir.

Değerlendirmeye konu olan bu eser; İslam dininin nazari ve ameli ahlak alanında inananlarına öğütlediği, edinilmesini teşvik ettiği erdemleri ele alması açısından tanıtılmaya değer görülmüştür. Müslümanın bu erdemleri benimseyip içselleştirerek kendi şahsında erdeme dönüştürme çabasına yardımcı olması beklenen ve İslam ahlakı içerisinde ele alınan erdemlerin “yaklaşık olarak” neler olduğunun bilgisini sunan bir eserdir. Dolayısıyla eser felsefi ahlak alanında değil daha çok dini ahlak alanında değerlendirilebilecek bir öze sahiptir. İslam ahlakı alanında okumalarda bulunmak isteyenler için bir başlangıç noktası olarak düşünülebilir. Ayrıca bu eser, ilgili alanda kaleme alınmış; Ahmed Hamdi Akseki’nin *Ahlak Dersleri*, Mehmed Ali Aynî’nin *Ahlak Dersleri*, Ömer Nasuhi Bilmen’in *Yüksek İslam Ahlakı* gibi eserlere amaç ve içerik yönünden benzemekle birlikte hacim ve derinlik açısından mezkûr eserlerden ayrılmakta ve onlara bir “giriş metni” olmaktadır.

Cafer Sadık Yaran’ın kaleme aldığı ve editörlüğünü Muhammet Şevki Aydın’ın yaptığı *Müslümanın Edinmesi Gereken Ahlaki Erdemler* adlı kitap 2018 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları tarafından 244 sayfa olarak Ankara’da basılmıştır. Eser, editörün notu, önsöz, giriş ve yirmi altı bölümden oluşmaktadır.

Değerlendirmeye konu edindiğimiz bu eserin kaleme alınmasında iki ana amacın olduğu görülmektedir. Amaçlardan ilkinin “Editörün Notu”nda (s. 9-16) Aydın, “hem nazari hem de ameli ahlak alanında sürekli görüş ve bilgi üretme ihtiyacını karşılamak bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, oluşturulan bir komisyonun koordinasyonunda bu iki alana ilişkin yeni eserler yazılması

amacıyla çalışma başlattı.” (s. 15) şeklinde ifade etmektedir ve İslam’ın ameli ahlakına yönelik böylesi bir eserin yazılmasının kararlaştırıldığını söylemektedir. Aynı zamanda kitabın yazılma amaçlarından ilki olan bu düşünce, komisyon tarafından hazırlanması kararlaştırılan “Pratik İslam Ahlakı Serisi”nin öncelikle okunması gereken bir “giriş metni” olma özelliğini de esere vermektedir (s. 16).

Amaçlardan ikincisi ise yılın elli iki haftasına karşılık gelecek şekilde “çifte sıra dizilmiş 52 taşlı pırlanta” (s. 18) olarak tanımladığı erdemlerin işlenmesidir. Yaran, bunu “Ön Söz”de (s. 17-18) şöyle dile getirir: “İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde çalışırken daha yakın olan camileri atlar, Zeyrek Camiine giderdim Cuma namazları için. O zamanlar, bunca tarihi, mimari ve manevi önemi olan bu camide vaaz eden kimse yoktu ve bu da beni üzerti. Bir gün dönerken yanımdaki kişiye şöyle demiştim: “Keşke 52 erdemle işlendiği bir kitap yazabilsem de her hafta biri üzerine burada vaaz edebilsem...” Şimdi Samsun’da yaşayan biri olarak böyle bir arzum tabii ki yok. Ama yine de belki vaaz edebilecek genişlikte ve mükemmeliyette olmasa da 52 erdemlik bir kitap yazma hayalimin gerçekleşmiş olması sevindirici.” (s. 18). Aynı zamanda yazar, ele aldığı elli iki erdemi “çifte sıra dizilmiş pırlanta”ya benzeterek kitabın niçin yirmi altı bölümden oluştuğunu veciz bir şekilde bizlere ifade etmiştir.

Bölüm başlıkları iki erdemle birleşmesi ile oluşturulmuş, alt başlıklarında da bu erdemler ele alınmıştır. Öte yandan dikkat çeken bir başka husus ise bölümler arası geçişte, giriş yapılacak bölümdeki erdemlerle ilgili ayet ve hadisler ve yer yer Yunus Emre, Mevlâna, Mehmet Akif Ersoy gibi şairden sözler kullanılmıştır.

Yazar, giriş bölümünde Müslümanın şahsiyetinde somut ve gözlemlenebilir bir karakterin oluşumuna dair İslam’ın soyut ve teorik ilkelerinin etkisinden bahsetmektedir. Erdemlerin, genç ya da yetişkin, kadın ya da erkek, zengin ya da fakir, her Müslümanın üzerinde ışıltısı, parıltısı ve zarafetiyle göz kamaştırıcı ahlak ve karakter mücevherleri gibi olduğunu belirtmektedir. Bu da salih amel bağlamında erdemli bir ahlak hayatına dolayısıyla ahlakla imanın bağlantısını kurmaya Müslümanları götürmektedir. Fatır suresi 32. ayet-i kerimeden^[1] hareketle Yaran, ahlaklılığın üç temel düzeyini dile getirmekte ve ahlaklılığın “ileri düzey bir yarış” (s. 22) olduğunu söylemektedir. Bu yarışın yemyeşil güzel mekanlarda, kalbi temiz insanlarla yapılan bir yarış olduğunu bununla birlikte kolay bir yarış olmadığını, her insanın göze alabileceği bir yarış olmadığını, bunun Kur’an’ın ifadesiyle “sarp yol”^a^[2] benzediğini (s. 23) ifade etmektedir. Bu bağlamda “sarp yol”u yürümeye yardımcı olacak, İslam’ın asli kaynakları olan Kur’an ve hadisten ve aynı zamanda büyük ahlak alimlerimizin görüşlerinden yararlanarak oluşturduğu elli iki erdem-

[1] “Sonra biz o kitabı kullarımızdan seçtiklerimize miras kıldık. Onlardan kendilerine zulmederler var, onlardan orta yolu tutanlar var. Yine onlardan Allah’ın izniyle hayırlarda ileri gidenler var. İşte bu, evet bu, büyük erdemdir.” Fatır suresi 32. ayet-i kerimenin mealî eserinde kullanıldığı şekliyle yazılmıştır.

[2] Beled 90/10-19.

lik listeyi okuyucusuna sunmaktadır.

Bölümlerde ele alınan elli iki erdem şunlardır: Temiz kalplilik ve iyi niyetlilik, akıllılık ve vicdanlılık, doğruluk ve dürüstlük, hakkaniyet ve adalet, cömertlik ve iyilikseverlik, saygı ve sevgi, çalışkanlık ve helaliyet, haya ve iffet, şefkat ve merhamet, cesaret ve mertlik, sabır ve sekinet, ölçülülük ve dengelilik, temizlik ve düzenlilik, özgürlük ve hoşgörü, sorumluluk ve yükümlülük, alçak gönüllülük ve ağırbaşlılık, kardeşlik ve dostluk, barışseverlik ve güvenilirlik, birlik-beraberlik ve arabuluculuk, yumuşak huyluluk ve affedicilik, istişare ve kararlılık, kanaatkarlık ve vefakarlık, kendini bilme ve kemaliyet, bilgililik ve bilgelik, nezaket ve zerafet, mutluluk ve şükür.

Ele alınan erdemler tasnif edildiğinde insanın iç dünyasından başlayıp birey olarak edinmesi gereken erdemleri ve toplum içerisinde sahip olması gereken faziletleri içerdiği görülmektedir. Örneğin temiz kalplilik, iyi niyetlilik, iyilikseverlik, merhamet, hoşgörü, sabır, kendini bilme ve kemaliyet gibi erdemlerin edinilmesiyle erdemliliğin öncelikle içte, iç güzelliği ile başladığını; iç güzelliğin oluşmasıyla insanın hakkaniyet, adalet, sorumluluk, barışseverlik, arabuluculuk, güvenilirlik, cömertlik ve sevgi gibi erdemlerle de çevresindeki varlıklara iyi davranmasının, onlara faydalı olmaya çalışmasının mümkün olacağını ve toplumsal düzen ve birliğin sağlanmasının kolaylaşacağını söylemektedir. Bu yönüyle eserin, bireyin iç dünyasından başlayarak bu erdemleri en üst seviyede yaşayan insanlardan oluşan erdemli bir toplum inşasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Elli iki erdem içersinde üzerinde özellikle durduğu erdemlerden biri adalettir. Adalet erdeminin tanımını ve tahlilini yaptıktan sonra yazar, “dağıtıcı adalet, düzeltici adalet” gibi adaletin çeşitlerini açıklamaktadır. Adaletin, ahlaklı olan bir Müslüman tarafından hiçbir durum ve şart altında göreceleştirilemeyeceğini ve çarpıtılamayacağını söylemektedir. Topluluklar ve toplumlar arası ilişkilerde duygusallığın yerinin olmadığını, ilişkilerin evrensel değerlere göre yürütülmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Bu bağlamda kin gibi duygusal durumları, önce adaleti sonra da takva ve ihsan gibi erdemleri bozan ölümcül bir mikroba benzetmesi ise önemlidir. Üzerinde önemle durduğu bir diğer erdem ise sevgidir. Sevgi erdemini bütün erdemlerin zirvesi, hepsinin baş tacı olarak ele almaktadır. Sevginin gerek bireyde gerek toplumda oluşmasıyla bütün kötülüklerin ve erdemsizliğin ortadan kalkacağını; onun varlığıyla iyiliğin, adaletin ve hakkaniyetin oluştuğu gibi daha fazlasının da olacağını ifade etmektedir. Bu son ifadesiyle yazarın, klasik ahlak filozoflarının adalet-sevgi ilişkisine yönelik değerlendirilmelerine yaklaştığı görülmektedir.

Sonuç olarak *Müslümanın Edinmesi Gereken Ahlaki Erdemler* adlı eser için şunları ifade edebiliriz: “Çifte sıra dizilmiş 52 taşlı pırlanta” benzetmesini hak eden bir şekilde yirmi altı bölümden oluşturulmuştur. İşlenen erdemlerin İslami açıdan

temellendirilmesi için bağlamına uygun olarak bolca ayet ve hadis kullanılmıştır. İslam tarihinden anekdotlar ve İslam ahlakçılarının görüşleri paylaşılmıştır. Sade bir anlatım tarzı ile gereksiz ayrıntılardan kaçınılmış ve genel okuyucunun rahatlıkla istifade edebileceği bir düzeyde her insanın kolaylıkla okuyup anlayabileceği bir üslupla kaleme alınmıştır. Dolayısıyla eser yazılış amacına uygun olarak özellikle camilerde, kürsülerde, ders halkalarında işlenebilecek bir yapıya sahiptir.

Öte yandan bazı bölümlerde işlenen erdemlerin birbirine yakınlığı düşünüldüğünde tekrara düşmeye yakın ifadelerin kullanıldığı veya biri diğerinin yerine tercih edilebilecek derecede birbirine yakın erdemlerin ele alındığı görülmektedir. Felsefi ahlak derinliği açısından sınırlı olmakla birlikte dini ahlak alanında hızlı bir okuma için yeterli bir eserdir. Yine “muavenet” (yardımseverlik, yardımlaşmak) gibi geniş ve temel bir erdemın ayrıca ele alınmayıp iyilikseverlik başlığı içerisinde hayırseverlik olarak ele alınması ise dikkat çekicidir.

Son olarak bu kitabı, alana dair hem kendinden önce yazılmış eserlere hem de Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından hazırlanan “Pratik İslam Ahlakı Serisi”ne bir “giriş metni” olarak değerlendirebilir ve her Müslümanın ahlaki yaşantısını güzelleştirecek, huy, davranış ve karakterini olumlu yönde şekillendirecek erdemleri barındıran bir eser olarak zikredebiliriz.